

ԵՐՇԵԼ ՈՅՍ ԵՐԵՐ ԵՏԵՆ

ՕՐԵԳՐ

ՔԵՂԱՔԵԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԵՌԵՐ ՏՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՁՄԻՒՌՆԵՒԱ

ՀԱՐԱԹ

14

ՅՈՒԼԻՍԻ

1845

ԹԻԻ

257

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կոստանդնուպոլիս, 10 յուլիսի:

Քաղաքականութիւնը մեծ հանդարտութեան մէջ է, և բարձրագոյն Վրան բարեկամական կապակցութիւնները օտար տէրութեանց դէմադրանքներէն հետ միշտ հաստատ են, և գրեթէ բոլոր ամենայն մասին համաձայն են զորքի զինուորական զարկարգութեան վրայ: Իզմիրու հրդեհին սոսկային հետեւանքները մեծ ազդեցութիւն ընթաց մայրաքաղաքի հասարակութեան վրայ և մասնաւորապէս (սամանեան կառավարութիւնը իրիտ կարեկից եղաւ այս ցաւալի դիպուածոյն. և անմիջապէս բարձրագոյնութիւն մը եղաւ երեւելի պաշտօնատարաց մէջ խեղճ հրկիզելոց օգնութիւն ընելու համար. և որուն մէջ նախ Վ հճափառ առատաբանութիւնը 250 հազար զուռուշ գրուեցաւ, և օգոստոս փառ Վ ալիսէ Սուլթանը 100 հազար զուռուշ. և կը յուսացուի թէ միկ միլիոն զուռուշն ալիսի հասնի թորոյ ժողովուած գումարը: Եւ այժմ 700 հազար զուռուշն չափ խրկուեցաւ իզմիր, նմանապէս բաւական վրաններ (չափը): պաքսիմաթ և 500 տոպրակ ալիւր, կրակէ ելլող խեղճ ընտանեաց համար: Հատուկ պաշտօնատար մին ալ խրկուեցաւ իշխալ ողորմութիւնները իր ձեռքը ազգայնաց բաժնէլու համար ինչ ազգէ որ ըլլայ, նմանապէս տէրութեան կողմէն Զարտարապետ մը զինաց իզմիր, որ այրած թաղից Զամբաները լանջուէ և նոր շինուելու տանց ձեւը կարգադրէ աւանց պատշգոմբի (շահնիշիւր), որպէս զի որքան կարելի է ազատ ըլլան այսուհետեւ այսպիսի դժբաղդ դիպուածներէ:

Կառավարութեան այս մարդասիրական զգու

շուքիւնները յերաւի մեծ գովութեան և շնորհակալութեան արժանի են:

—Սայրաքաղաքի մէջ ամէն ազգէ ալ մասնաւոր ընկերութիւն մը հաստատուեցաւ իզմիրու հրկիզելու խեղճ անձանց ողորմութիւն ժողովելու համար: Հայոց ազգէն ալ զմիւսնացի Սալաւանեան մեծաշուք Վալիթ աղան ուրիշ քանի մը յարգել անձամբ կաշխատի ազգասիրաբար հայազգի ողորմածասէր անձանց նմանապէս օտարազգի հայասէր յարգելեաց օգնութեան նուէրը ժողովելու: Երաւի նշանակութեան արժանի է մեծապատիւ ազգապետ Լիւրայից նաև ամենապատիւ մեր սրբազան Վատրիարզին և բոլոր մայրաքաղաքի հայոց հասարակութեան ազգասիրական ջանքը որով կը փութան ըստ կարի նպատաւատոյց ըլլալ իզմիրու իրենց խեղճ ազգակիցներուն որոնք մեծ և պզտիկ յուսահատութեան մէջ կը դռնուին առհասարակ այս անակնունքի սոսկալի հրկիզութեան պատճառաւ:

Լնդղոյ Վ սեմափայլ զեռպան սրբ Սթրէթֆորդ Վէնինկը յորդորեց Կոստանդնուպոլիս գտնուած անգղիացի երեւելի վաճառականները որ իրենք ալ մէջերնին յատուկ ողորմութիւն ժողովին իզմիրու ամէն ազգաց կրակէ ելլող զժաղդներուն համար:

—Լնցած ամիս 29ին ի իստ ցաւալի դիպուած մը պատահեցաւ սև ծովուն վրայ Կոստանդնուպոլսոյ նեղուցէն գրեթէ 40 մղոն հեռու: (սամանեան շուքեանալ Վալիստար բոսուած, որ Գրապիզան կերթար, կէս գիշերին գրեթէ 2 ժամ մնացած ուրիշ տաճկի շուքեանալ մը պատահեցաւ Վէնիայի թիւ Զարեթ անուն, որ Կոստանդնուպոլիս կերթար 172 Զամբորդով, որոնք Գրապիզանէն, Սամփսոնէն և Սինոպէն մտած էին շուքեանալ մէջ: Թէպէտև

ծովը հանդարտ էր և օդը պայծառ. նմանապէս երկու շուքեանալ մէջ եղած անգղիացի նաւապետները օրինաւոր զգուշութեամբ հող կը տանէին որ մէկըմէկէ հեռանան, այսու ամենայնիւ ինչևիցէ սխալ կառավարութեամբ մը որնոր յայտնի չէ որ կողմանէ ըլլալ, Վալիստար շուքեանալ սաստիկ արագութեամբ մը Վէնիայի թիւ Զարեթ վրայ ինչ կաւ, որ իսկոյն խորտակուեցաւ, և գրեթէ 12 վայրկեանին մէջ բոլորովին ջուրին տակը մնաց: Վալիստար անմիջապէս ծովը իջեցուցին, և Վէնիայի թիւ Զարեթ շուքեանալ մէկ մեծ նաւակին մէջ այնքան շատ հող մտան, որ զժաղդաբար ծովասոյղ եղաւ: Վալիստարը թէպէտև ինքն ալ շատ վնասված էր, այսու ամենայնիւ դեռ կրնար քիչ մը ժամանակ ծովուն վրայ մնալ. ուստի վերջին ձգամբ հող կը տանէր խորտակուած շուքեանալ Զամբորդները որքան որ հնարաւոր է ազատել: Վէնիայի թիւ Զարեթ մէջ եղած 172 Զամբորդներէն 48 հող միայն խալըցան: Եւ շուքեանալ հրամանատար նաւապետ Վալիսէն էր. իսկ Վալիստար շուքեանալ հրամանատարը նաւապետ Տիւպպէն էր. որ յունիսի 30ին տուաւտուն հասաւ Կոստանդնուպոլիս իր շուքեանալով. և անմիջապէս նաւարանը խրկուեցաւ որ հարկաւոր եղած նորոգութիւնները ընեն:

Կը հաստատեն թէ 4 միլիոն զուռուշն աւելի վընաս պատճառեց այս զժաղդ դիպուածը. շուքեանալն արժէքը, մէջն եղած ապրանքները և զըրամները ամէնը մէկէն հաշիւ ընելով: Վիայն շուքեանալ 2 միլիոն 700 հազար զուռուշ կաժէր և ապահովուած չէր կըսեն:

Վաղը իացի պատերազմական շուքեանալ Վալիսէ բոսուած որուն մէջն է Վաղը իոյ դեսպանատան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Ներքող

Ի Վ սեմափայլ Յոհաննէս Լիւրայ Տատան: Եղէ մանկունք ի վեր յառեալ զաչաց ծիր, թօթափեալ խոր ապշութեան ըզմէկը, Զայն տուք միմեանց և ըսթափեալ զարթերուք ի քաջալերս, մանկունք առէք հայկազունք: Հրճուեալք ի սիրտ ո՛հ ամբարձէք զաչս ի վեր, Տեք զի ձեզ սքանչելիս արար Տէր. Լոր պանծալի հանդիսացոյց ի պարգև, Զանդիտութեան մութ նստելոցս անարև: Ո՛հ, Լոր տեսմ քաջ ազգախնամ և արթուն, Խշան բարի բարե ազգա հայկազուն, Պերճ Լիւրայ և մեծաշուք Յովհաննէս, Երբունական վառօդոյ վեհ Տընտես: Որ զառ Եստուած սերտ ունեւոր զամբիծ սէր, Կովալ փառացն հաս մեծութեանց ի հրաւեր, Եւ Լիւրայի հանդիսացեալ մտերիմ, Կործունեայ մեծ նորուն գոսա քաջաշին:

Որ իւր Եղբի յանկեղծ վառեալ ի նախնաձ, Գոյթ մեծաշուն կրելով անդու և անանց, ԶՊաշտօնին իւր զօրութիւն և զօգուտ: Սեղ դործուցեալ ի խնամ՝ հոգոյ յամենուստ: Պերճ և պայծառ զԵղբ մեր առնել և շքել, Վախանձիկ այլոց ազգաց արգարև, Վրան զամենայն կարեորաւն աղաղուն: Մանկալի կրթել Եղբիս ի գիր և յուսումն: Ով խնդութեանս, տօն հրճուանաց ով մանկունք, Հոշակեցէք և լերուք յոյժ զուարթունք, Օ՛հ աւանիկ խնամք ծագեաց Բարձրելոյն ի մեղ ի ձեռն Լոնս մեծի Վ հճաղուն: Խոր թմբուցութիւն ոչ ևս ունի մեզ տիրել, Տղիտութեան ասմ տղմուն և խոհեր, Օ՛հ մօք պատեալ զմեր ցնդեցոյն մառախուղք Լա ծագեցոյն ուսման առ մեզ վառ նշողք: Սա այս Վ հճաղն թող զայլ որ յԵղբն՝ բաղմադէմ՝ Լցոյց խնամ որպէս փայլն աննսմ, Հաւատ գրուել զմեզ ճայրական ի գորով, Վթածարար լցոյց առատ խնամով:

Կարգեաց Տեսուչս և խնամակալս Հոգաճուս՝ Վ արժարանօք կրթել ըզմիտս և զբարոյս, ԶՍիսկճեանն հակոր և Վալիկեանն զՍարգիս՝ Գարգոյ Եղայս, Երբ բարեջանք ի յԵղբիս: Օգնուանութեամբ վայրենացեալքս անընտել, Օ՛հ ըրից գիւղից ի նոր փոխել մարդընտել, Թափելս, Կոր գիւղ և Վէրիզի Սապանճայ, Զոր բնակեալքս յուսմանէն զուրկ և բացեայ: Զըրի զվարժիւն յաջողակս մեզ շնորհեաց, Զիւրմէն զճախսն կարգելով զնոցուն վարձ, Հատ նպաստիւք և յայլ պիտոյս մեր կարեաց, Ղուռն երջանիկ տառապելոցս նա եբաց: Երդ օն եկայք ով փափագող մանկտի, Եկայք ուրմն և գոհութեամբ սրտիւք լի: Տացուք զփառս ամենախնամ Լորդին, Որ բափոքեաց սովալ զճառայքս լիովին: Լա ջերմ մաղթանս ի խոր սրտէ մաղթեսցուք. Հեղուվ յաչաց զուրախութեան արտասուք, Օ՛հ զոր յարոյց բարեխնամ մեզ խշկան, Համայր տմօք շնորհեցէ կեալ անսասան:

սաշտոնատար մօսիւ Լ. Լուսնի տը Պուրբընէյը անցած շաբաթ մեկնեցաւ ասկէց Լ. Երզնկադպրոցի մօտը երթալու գաղղ իացուց թաղաւորին որդին Բարձրապետիւ Ս. Երզնկադպրոցի դռնը դիմաւորելու հա մար որ մօտ օրերս պիտի գայ այս մայրաքաղաքը :

— Ռուսաց Ս. Երզնկայի ղեկավարն , նմանապէս ղեկավարաւորուող երեւելի գործակալները , ո ղոնք ուղեկից եղած էին Բարձրապետիւ Լուսնի ղեկաւոր մեծ Գ. Երզնկայի մինչև Պուրսա և Գարտաշէն , ամսուս 1 ին կիրակի օրը վերադարձան ի Լուսնի ղեկաւոր Ս. Երզնկա ըստած շոգենաւով : որ Գարտաշէնէ վաղա՛հ էր ղանոնք բերելու համար :

— Լրջատառութիւն թէ Բարձրապետին Գարտաշէն տէրութեան մէջ եղած վէճը մօտ օրերս լրջմանով վրայէ : Կերեւոյ թէ Դ. Զահր արդէն հա ճութիւն տուած է Լ. Երզնկայի ժողովին մէջ որոշուած կարգադրութեանը , որուն կը յուսացուի թէ Ս. Երզնկայի Ս. Երզնկայի ալ հաւանութիւն պիտի տայ :

— Լ. Երզնկայի մէջ վերջի լուրերը կը ծանուցանեն , թէ յունիսի 9 էն սկսեալ մինչև նոյն ամսուս 11-այն աստիճան սաստիկ ցուրտ եղեր և ձիւն եկեր է , որ բնակիչները պարտաւորեալ են կրակ վառելու : Լ. Երզնկայի կարգի սաստիկ ցրտութիւնը , (որուն նմանը պատահած չէ Լ. Երզնկայի մէջ) մեծ վնաս պատճառեալ է պարտիզաց , և անասնոց . ո ղոնք երեք օր առանց արածուելու մնացեր են :

— Լ. Երզնկայի ամսուս 3 ին Ս. Երզնկայի սրբազնա սուրբ աղագասէր Դ. Երզնկայի կաթողիկոսէն ամենայն հայոց օրհնութեան կոնդակ մը եկաւ , որնոր յիշեալ ամսուս 24 ին փառաւոր հանգէսով կարգադրուեցաւ Գ. Երզնկայի մայր եկեղեցւոյն մէջ ի ներկայութեան բարձրագոյն ջերմութեան դժուրըղոց : Դ. Երզնկայի կոնդակաւ վեհապետիւ սրբազնասուրբ հովիւապետը ի սէր եւ ի միաբանութիւն կը յորդորէ բոլոր հայազգի ժողովուրդը , ծանուցանելով անոնց թէ կը պարտաւոր ըլին երախտագէտ ըլլալ օսմանեան բարեգութ կառավարութեանը , մանաւանդ օգոստոսիառ Ս. Երզնկայի հայրական խնամոցը , որ միշտ անպակաս կընեն իր արքայական յատուկ գլխութիւնը մեր ազգին վրայէն : Ս. Երզնկայի մասնաւոր բարեմարտութեամբ կ'օրհնէ վեհապետ ծաղկահատակ թագաւորը , նմանապէս անոր բոլոր նախարարները :

Լ. Երզնկայի զոյգ մը շնորհեալ ու տէր կեալ անփորձ , Լ. Երզնկայի զոյգ մը անփորձ անփորձ յիւր գործ , Գ. Երզնկայի ի նա մեծ ևս փառք Երզնկայի , Օ. Երզնկայի նոր համայն ի քոյր կամ ուղղին :

Լ. Երզնկայի բարձրագոյն ղեկավար , Օ. Երզնկայի մարտական ազգ ընծայէ անխնայ , Գ. Երզնկայի անկապուտ անջնջելի կալ յերկին , Որպէս և մեր անջնջ ունիմք ի մահն :

Լ. Երզնկայի ղեկավար եղբայր իւր քաղցրագութ Օ. Երզնկայի ի յիշատակս յաղագոստ , Օ. Երզնկայի անմահ զաղայն Ս. Երզնկայի յիշեալ տէր Գ. Երզնկայի կարգեալ ի թիւ յերկնաւոր :

Որ ջան եղեալ բոլոր յանձնէ մինչ յաստիս , Պատճառք մեծի եղև բարեւոյ քաղաքիս , Օ. Երզնկայի հարկ սահմանեալ ղառաւորին Գ. Երզնկայի գործոյ տալով փոխել յոթնեկին :

Ս. Երզնկայի Երզնկայի քոյր Ս. Երզնկայի հարտանալ փառաւորութեան հանգէսի ատենը շնորհաբար թի օրը մայիս 30 օգոստոսիկ ալ թուոցին , որնոր Լ. Երզնկայի 235 թուովը համառօտապէս ծանուցուեցաւ : Դ. Երզնկայի Ս. Երզնկայի Գ. Երզնկայի , որ միայն Լուսնի տանդուալով մէջ այս օգոստոսիկ երրորդ ծանապարհորդութիւնը պիտի ընէր , Լ. Երզնկայի ղեկավար ղաշտը ներկայացած ատենը փորը կըտացուցեր և քիչ մըն ալ գինի խմեր է , ինչպէս որ երկրպագի իրենց սովորութեանը համեմատ կընեն : Լ. Երզնկայի ժամանակները կըմօտենայ նէ իր քովը գտնուողներուն մէկին կըսէ . ըստամոքքս ծանրացած է , քունս ալ կըկոխէ . չգիտեմ ինչ պիտի ընեմ . բայց կը յուսամ որ օգոստոսիկին նաւակին մէջ քիչ մը ժամանակ ունենամ քունս կըտրելու : Կերեւի որ այս քնոյ թմրութիւնն էր որ իրեն քանի մը բան մոռցուց , ինչպէս են (պոլսոյն) , աշխարհացոյց թուղթերը , և այլն . և վերէն վար նետած թուղթերուն հետ , որոնց մէջ ներկայ հանգէսին նկատմամբ Ս. Երզնկայի Երզնկայի գովեստ գրված էր , ծանրաչափ գործիքն ալ անըզուշաբար վար նետած գտնուեցաւ :

Լ. Երզնկայի քառասուն կանգունի մը չափ բարձրացաւ նէ բոլոր հանգիսականները տեսան որ մէկ արտառոց կերպով մը Ս. Երզնկայի նաւակին մէջ թօթվելուցաւ . ետքը ներկու ձեռքը զլիւն զարնել սկսաւ . և որովհետեւ օգոստոսիկը սաստիկ արագութեամբ վեր կըլեր , առ ի շնորհակալ ի արեւմտեան հարաւ երթալով , այսինքն դէպ ի Ս. Երզնկայի ծովուն ղեկավարութեանը վրայ , քիչ ատենի մէջ աներեւոյթ եղաւ . և այս աներեւոյթ ըլլալէ է որ կերթայ . մինչև այս օրս մէկ տեղաց մը ձայն մը չեղաւ . թէպէտ երկունք երրորդ օրէն սկսելով Ս. Երզնկայի արքային և բարձրագոյն Ս. Երզնկայի կողմէն ալ լուր կըհարցնէր :

Լ. Երզնկայի հասարակօրէն կըկարծուի որ մէկ աղետալի դիպուածով մը Ս. Երզնկայի կենքը վճարած ըլլայ . բայց այս գիպուածս ինչ կրնայ ըլլալ . մարդ չի գիտար . ինչ որ ըսվի նէ կարծիք է : Բայց ամենէն հաւանելի կարծիքը այս է :

() Դապարիկ գունդին մէջ կաղ տուող խողովակին վերի ծայրը մէկ կափարիչ (խափախ) մը ունի , որ վալիւլը կըսվի . ասոր վրայէն չուան մը կապուած է . և ծայրը նաւակին մէջը նստող մարդուն ձեռքը պիտի ըլլայ , որ դունտին մէջ բաւականաչափ (կաղ) տալէն ետքը գոցէ , և կառավարէ . ուստի ուղածին չափ վեր ելելը , ուղած տեղէն վար ինջնալը , այս չուանիս կառավարութեանն կըլլայ :

Ս. Երզնկայի այս չուանիս ծայրը թուղթերն ու ծանրաչափը խառն ի խառն վար նետած ատենը ձեռքէն փախցուցած կըլլայ . որ անկէց ետքը լոնհնար կըլլայ բոլորն . քանզի հով չըլլայ և չուանը շիտակ վար կախվի ալ նէ նաւակին մէջէն ձեռք չհասնիր չուանին ծայրը բռնելու : Լ. Երզնկայի վերը յիշած կերպով թօթվելու և երկու ձեռքով զլիւն զարնելը այս չուանը ձեռքէն փախցուցած ատենը եղած կըլլայ : Լ. Երզնկայի այն միջոցին բարակ մէկ բան մըն ալ ծրփալով կերկրնար պոչի պէս հովին փչելուն շիտակութիւնով , որ նաւերու (պանտերայի) պէս բան մը երեցաւ . և միայն զարգու համար եղած անանկ յաւելուած մը կարծրեցաւ . բայց կրնայ ըլլալ որ այն չուանին ծայրը ըլլայ :

Լ. Երզնկայի ըլլալով օգոստոսիկը կառավարողին մէկ բան մը կըմնայ . օգոստոսիկը ճիշդէն , մէջի կաղ բոլորովն պարպել . և ինքը Բարձրագոյն Լուսնի վար իջնալ (որ օմպրէլայի նման մեծ բան մըն է , վերէն վար կամաց կամաց և անփնա կիջեցնէ) : Բայց ասանկ իջնելով չի կրնար զինքը պահպանել թէ որ ծովուն մէջ պիտի իջնայ , ճամբան փոխել ու ցամաքը իջնալ : Թէ որ Բարձրագոյն Լուսնի չիջաւ , և օգոստոսիկը ձեռքբերով չի մարեց նէ օդոյն այն սահմանները կըլին որ շնչառութեան յարմար

օգ չգտնէր , և մարմնոյն ամէն ծակափքներէն և քրթէն բերնէն , աչքէն , ականջէն արիւն կըլին : Ինչեւիցէ կերպով աս երկու աղետալի դիպուածին մէկը պատահած է Լ. Երզնկայի Ս. Երզնկայի համար որ մինչև այս օրս երեւան չեղաւ :

ԵԳԻՊՏՈՍ .

Լ. Երզնկայի , 24 յունիսի :

Լ. Երզնկայի 18 ին երկուշաբթի օրը գաղղիացուց թագաւորին ամենէն պղտիկ որդին Բարձրագոյն Ս. Երզնկայի ղեկավար Գ. Երզնկայի ըստած պատերազմական շոգէ շարժ ֆուէկաթով հասաւ մեր նաւահանգիստը , և անմիջապէս 21 թնդանօթ արձակելով ողջունեց քաղաքը , որուն ամրոցներէն ալ ըստ սովորութեան նոյնչափ թուով թնդանօթ արձակեցին :

Բարձրագոյն Ս. Երզնկայի փաշան փութացաւ իր որդին Ս. Երզնկայի փաշան շոգենաւուն մէջ իրկելու թագաւորին իշխանին գալուստը շնորհաւորելու համար , և միանգամայն ծանուցանելու որ Կապպարիի պալատը պատրաստ է , թէ որ կըբարեհաճի բնակելու : Բարձրագոյն Գ. Երզնկայի խիստ գոհ եղաւ այս քաղաքապետական վարմունքէն , և Ս. Երզնկայի փաշային մէկնելու ատենը 21 թնդանօթ արձակեցին շոգենաւէն :

Լ. Երզնկայի ետքը Ս. Երզնկայի ղեկավարութեան իր բոլոր պաշտօնատարաց ցամաքը ելաւ , ուրտեղ Ս. Երզնկայի փաշան և ուրիշ իրեւելի եգիպտացի գործակալներ մեծ պատուով ընդունեցին թագաւորայն իշխանը որ Բարձրագոյն փութաբային փառաւոր կառքերով Կապպարիի պալատը գնաց բազմաթիւ ուղեկիցներով : Դ. Երզնկայի ետքը Ս. Երզնկայի փաշան տեսութեան եկաւ Բարձրագոյն Գ. Երզնկայի , որ իր բոլոր պաշտօնատարներով մինչև պալատին դուռը իջաւ զինքը ընդունելու համար , և մէկ ժամէն աւելի խօսակցութիւն ըրին միկղմէկու հետ բարեկամական քաղցր զրոյցներով և փոփոխակի աղոթական քաղաքապետութեամբ : Լ. Երզնկայի յարգամեծար Ս. Երզնկայի պէյը ներկայ էր այս այցելութեանը և թարգմանութեան պաշտօնը կըկատարէր :

Լ. Երզնկայի 19 ին արքայայն իշխանը ընկերութեամբ իր յատուկ գործակալաց և մօսիս Ս. Երզնկայի թիւն , (որ գաղղիոյ հիւպատոսին փոխանորդն է) : Բայց թէն պալատը այցելութեան գնաց փութաբային , որ փառաւոր հանգէսով և մեծ պատուով ընդունեց զինքը :

Յունիսի 26 ին օտար տէրութեանց հիւպատոսները , նմանապէս քաղաքիս Կաղղիոյ գլխաւոր անձինք պատիւ ունեցան ներկայանալու Բարձրագոյն Գ. Երզնկայի : Դ. Երզնկայի յիշեալ Գ. Երզնկայի Ս. Երզնկայի զինքը շոգէնաւով հասցկերոյթի հրաւիրուած ըլլալով , ճաշը անոր հետ ըրաւ բազմաթիւ երեւելի սեղանակիցներով : Լ. Երզնկայի Գ. Երզնկայի Լ. Երզնկայի ամէն երեւելի տեղանքը , մանաւանդ գաղղիացի Կաղղի պէյին շինած ամրոցները մասնաւորապէս պատմեցաւ , և վաղը Դ. Երզնկայի պիտի իջէ Կահիրէ երթալու համար , ուրտեղ Կաղղի փաշան մեծ պատրաստութիւններ կըտեսնէ , որ արժանաւոր պատուով ընդունի թագաւորայն այցելուն : Ս. Երզնկայի Գ. Երզնկայի Կահիրէն Ս. Երզնկայի պիտի երթայ անկէց գաղղիալու է Բարձրագոյն Լ. Երզնկայի պատմելու համար մինչև թիւն :

Դ. Երզնկայի անձինք ուղեկից ըլլալուն են Բարձրագոյն Գ. Երզնկայի այս ճամբորդութեանը , նմանապէս Ս. Երզնկայի փաշան փութաբային հրամանաւ ընկերակից պիտի ըլլայ արքայորդոյն , որպէս զի ճանապարհին ամէն կերպ դիւրութիւններ տնօրինէ ըստ հնարաւորութեանն :

ՕՒՆԵՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստոսի, 14 յուլիսի :

Ինչպէս Կոստանդնուպոլսոյ յօգուածին մէջ գրուած է, անցած շաբաթ յիշեալ մայրաքաղաքէն Երեւան շոգենաւ հասնելով 700 հազար զուռուշ, 500 ստպրակի չափ պիւր և պարսիմաթ և բաւական վրաններ բերաւ . կրակէ ելող խեղճ լնտանեաց համար, նմանապէս կառավարութեան կողմանէ ճարտարապետ մը եկաւ, որ արդէն կաշխատի այրած թաղից ճամբաները լանջուններու կարգադրութիւնը տնօրինել : Թագաւորական հրովարտական համեմատ արահետ (ճատտի) ճանապարհները 8 կանգուն լայնութիւն պիտի ունենան, իսկ միւս փողոցները 5 կամ 6 կանգուն տեղին պահանջները նայելով : Այլև յաւանդուած պաշտօնատար մը եկած է Կոստանդնուպոլսէն որ իր ձեռքը բաժնէ իւրաքանչիւր աղջիկ աղքատաց վերջին զգուշացումը : Այս բանիս համար աղջկային հոգաբարձուները իմացուցին նոյն պաշտօնատարին որ ալ աւելի օգտակար կըլլայ որ իրենց ձեռքը յանձնէ հայաղջիկ աղքատաց վերաբերեալ դրամը, որ անոնց համար շինուելու բնակարանաց և ուրիշ հարկաւոր պիտոյիցը ծախք լինի . բանալի եթէ աղքատին ձեռքը մէկ անգամ մին 2 կամ 300 զուռուշ տրվի նէ քիչ օրվան մէջ ոչնչ տեղը ծախք կրնէ և ետքը կրկին աղջկին ողորմութեանը կարօտ կըլլայ : Այսու ամենալին յիշեալ պաշտօնատարը պատասխանելով թէ կրպարաւորի իր ընդունած հրամանը գործքի դնել, աղջկային հոգաբարձուները յատուկ խոնարհալիք մը խրկեցին այս բանին համար Կոստանդնուպոլսոյ Սրբազան Պատրիարքին, որ Բարձրագոյն դրան ծանուցանէ իրենց աղերսաւ նայ խնդիրը այս կարգադրութեան վրայոք :

Իզմիրու քաղաքապետ փեմափաղ Բէշտու Էֆենտին մարդասիրական ոգիէ շարժեալ հոգ տալով անցած շաբաթ շինութեան վերաբերեալ աւանդութեանը առանձին գին մը որոշել, նմանապէս աշխատող սրուեստաւորաց օրական վարձքը սահմանել : Աստի քաղաքական ժողովոյն անդամաց միաբան հաւանութեամբ որոշուեցաւ որ հիւսան (տիւրկէրին) օրական վարձքը ըստ արժանաւորութեանը 11—12—13 զուռուշ ըլլայ, որմնադրին (տուվարձի) 10—11 . առաջին կարգի դործաւորին (ըրկաւ) 6—7 զուռուշ, և երկրորդ կարգի դործաւորինը 5 ուկէս 4 զուռուշ . այլև առաջին տեսակ կոյն (բիրեճ) խանութար 4 ուկէս զուռուշ երկրորդինը 3 ուկէս : (Ասոնցմէ ի զատ ուրիշ աւանդութեանը (քերէստէ) յատուկ գիններ որոշուցան : Այսուամբ որ քաղաքիս կառավարութիւնը մարդասիրաբար խնամք պիտի տանի որ այս բարի կարգադրութիւնները գործքի գրուին առանց այլայլութեան :

Ինչպէս որ կիմանամք : Իզմիրու հայոց աղգին այս դարձուրէն շաբաթը իրենց մեծ աղգեցութիւն ըրած է Կոստանդնուպոլսոյ մեր աղգապետ մեծարարու և բարեգութ Միլիալից վրայ, և աղգատիրական արժանագով ոգիէ շարժեալ հայրաբար խնամք կրտսնին եղեր նպատակ մատուց ըլլալ քաղաքիս հրկիզեալ խղճալի ժողովրդացը, որոնք իրենց պաշտպան և բարեբար տէր յիշեալ առատագութ Միլիաները ճանաչելով, փոխհոգեմբ կը յուսան թէ ասանկ մէկ սուկալի ձախորդութեան մը մէջ անխնամ պիտի չթողուն զիրենք :

Ռուսաց վեհապետ Կայսեր որդին բարձրապատիւ Կոստանդնուպոլս մեծ Գուբար անցեալ ամսու 29 ին ուրբաթ գիշեր հասաւ Իզմիր Պէսարապիա ըստ շոգենաւով : Դարաթ առաւօտուն քաղաքիս ամրոցներէն 21 թնդանթ արձակելով ողջուն

ներին Կայսերադն իշխանին դալուստը . նմանապէս աւստրիական քօրվէթը ևս ըստ սովորութեան ողջունեց . որոնց փոխարէն Ինէ ըստած Ռուսաց պատերազմական պուրէն ալ 21 թնդանթ արձակեցին : Իզմիրու փեմափաղ Բէշտու Էֆենտին, նմանապէս Սահղար փաշան անմիջապէս շոգենաւը զային բարձրապատիւ Սեփ դըսին դալուստը շնորհաւորելու համար, որուն հետ ուղեկից եղան Պուրնուվա գիւղը, ուրտեղ Կայսերադն իշխանը քաղաքապետին տունը իջաւ . ետքը փափագեան յարգամեծար Զօհաննէս աղային տունը և քանի մը ուրիշ տեղուանք պտըտելով, կրկին շուտով շոգենաւը դարձաւ :

Յուլիսի 1 ին կիրակի օր (Օգոստոսիաւ կայսրութիւն ծննդեան տարեդարձը ըլլալով, Բարձրապատիւ մեծ Գուբար ընկերութեամբ իր բոլոր պաշտօնատարաց և Սեմափալ ասպետ մօսիւհ Տիվանթի ընդհանուր հիւպատոսին Ռուսաց Արիստօֆինի յունաց եկեղեցին դնաց, ուրտեղ հանդիսաւոր պատարագ մատուցին և բարեմաղթութիւններ եղաւ Կայսերական գերդաստանին երջանկութեանը համար : Խիստ շատ ժողովուրդ ներկայ գտնուեցաւ այս փառաւոր տօնախմբութեանը : Առաջանգիտող գտնուած բոլոր նաւերը զրօշակներով զարդարուած էին և ըստ սովորութեան բաղնիքի թնդանթներ արձակեցին, թէ նաւերէն և թէ քաղաքիս ամրոցներէն :

Կրակէ ելող խեղճ ընտանեաց օգնութեան համար ամէն աղգէ աղերսագիր տրուեցաւ բարձրապատիւ Իշխանին, որ բարեհաճեցաւ 20 հազար զուռուշ շնորհել իր մանաւոր քսակէն ամէնուն համար ընդհանրապէս :

Բարձրապատիւ Կայսրորդին նոյն օրը իրիկուն դէմ Սէնէլա ըստած Ռուսիոյ պատերազմական քօրվէթով մեկնեցաւ ասկէց Արշակաղագոսեան կղզիները պտըտելու համար . ուսկից կրկին Կոստանդնուպոլսու դառնալու է և անկէ սե ծովը պիտի երթայ :

Իմաուս 3 ին Պէսարապիա շոգենաւը, նմանապէս Ինէ ըստած Ռուսիոյ պատերազմական պուրէր ճամբայ ելան բարձրապատիւ Սեփ դըսին մօսեւթ թալու համար :

Սեփաճաւաւ ծովանկար պատկերահան հայաղգի պարոն Զօհաննէս Այվազովսքին ուղեկից էր Կայսերադն իշխանին հետ Պէսարապիա շոգենաւուն մէջ :

Յիշեալ աղգասէր աղնուական երիտասարդը, (որ Ռուսաց կառավարութեան առաջին ծովանկար պատկերահանն է, նաև անդամ Բեդրուրդի գեղարուեստից ճեմարանին, և Ասպետ սուրբ Լնայի աստիճանին երրորդ կարգին) խիստ ցաւակից եղաւ Իզմիրու հայոց զժողովութեանը վրայ, և անմիջապէս այցելութեան դնաց սուրբ Սարգիսեան ուսումնարանին և հիւանդանոցին, որոնք միայն ազատ մնացին յունիսի 21 ին պատահած սոսկալի հրդեհէն :

Իզմիրու ուսումնասէր հայկազուն հասարակութիւնը, որուն թէպէտե խիստ ծանօթ էր արժանապարհ պարոն Այվազովսքին իր հոգեւաւոր անուամբ, այսու ամենայնիւ անձամբ ևս քանի մը օր վայելելով յիշեալ աղնուական պատուական տեսութիւնը, կրնամք հաստատել թէ անոր քաղցր յիշատակը անջնջելի պիտի մնայ իր բարեկամաց սրտին մէջ, որոնք շատ կըցաւին, որ չիրցան

արժանաւոր կերպիւ պատուասիրել զինքը՝ հրկիւղութեան ցաւալի զիպուածոյն պատճառաւ :

Սեմաշուք Սաւոդապետ և արքունի դործարանաց հոգաբարձու Պերճապատիւ Զօհաննէս Ամիրայն Տատեան իր աղգասիրական խնամքը ամէն տեղ կըցուցնէ, մանաւանդ ուսման վրայոք :

Ատաբաղար գիւղաքաղաքին կըցորդ Սապանճա, Ֆիրիզի, Գամլիս, և Կոր գեղ ըստած հայաբնակ գեղերը դպրատուններ չըլլալով կամ անխնամ մնացած ըլլալով յիշեալ պերճապատիւ Ամիրայն հրաման կրնէ որ դպրատուն չեղած տեղը (Կոր գեղ) մէկ դպրատուն մը շինուի, և թէ հոն, թէ միւս գեղերը տղայոց գոնէ պարզ կարգաւ դրել սորվեցունելու բաւականութիւն ունեցող վարժապետ դըրվի : Երկու թեման ծախքը, և Կոր գեղ և Գամլիսի և Սապանճայի վարժապետներուն վարձքը, և Ֆիրիզիի դպրատանն ալ տարվէ տարի բաւական ստակ տալ խոստանալով, ասոնց վրայ ալ վերակացու դրաւ Ատաբաղարու հոգաբարձուներէն յարգի Զակուր աղայն Բարսեղեան, և յարգի մահտեսի Սարգիս աղայն Գալիկեան : Բանգի ասոնց ուսումնասէր հոգեւորն պտուղը Ատաբաղարի դպրատուններուն վրայ տեսաւ . որ բաւական յառաջադիմութիւն ունին, և աւելին ալ յոյս կայ :

Ատաբաղարու դպրատուններուն մէկին քերականութեան վարժապետ Պարոն Առաքելը Աբրահամեան, յիշեալ աղգասէր Պերճապատիւ Ամիրայնի ոտանաւոր ներբող մը շննէր է, որ վարը բանասիրականին մէջ հրատարակեցինք :

Քաղաքիս աղգային հոգաբարձուները անդադար կըշարունակեն իրենց անխնջ ջանքը կրակէ ելող տառապեալ անձանց համար ողորմութիւն ժողվելու : և անոնց դժբաղդութիւնը ըստ կարի թէթեւցնելու՝ հարկուոր եղած ապրուստին մատակարարելով ամէն օր : Կամանապէս հիմակուհի մայ մահտարածամի հայոց հիւանդանոցին մէջ վաթսուսի չափ սննեակներ կըշնուին, ուրտեղ աղքատ գերդաստանները պիտի բնակեցնեն . որոնք վրաններու մէջ շատ ժամանակ մնալով կը վտխոյցուի, որ արեւուն սաստիկ տաքութեան հիւանդութեան մը հանդիպին :

Ինչպէս որ մեր նախընթաց թուովը խոստացանք, ահա կընշանակեմք մինչև ցայսօր ժողովուած դրամոց դուսարը, ողորմութիւն տուող իւրաքանչիւր անձին անուամբը :

	զուռուշ
Սե . քաղաքապետ Բէշտու Էֆենտին	5000
Սահղար փաշան	3000
Սաքսատան առաջին քարտուղար Սատուհ Էֆենտին	750
Սիւհիւտի Էիսեյին պէյ	650
Խալիլի Էիսեյին	2000
Սաքսատան երկրորդ քարտուղար Սաքս Էֆենտին	250
Պարոնայք	
Սթուրցընէքը	3000
Հէրմէն Հէրշէլ և որդիք	3000
Կոնճէպար	3000
Բիւր Բաժի	3000
Օպլասէր	3000
26650	

հոգի գումարը	26650
Եօրդաբի Պալմաճի	3000
Քլատո	200
Քարիտեա	2000
Հէր	2000
Ֆրանկիտի	2000
Բալի Բոսթանաբի	500
Թէօթորո Վէշիշ օղլու	1500
Հուպար եղբարք	3000
Պարժիլ	2000
Ղիօլանի Իսալէրտէն	2000
Ֆիլմէն Կիզ	500
Քուլթուրիէ	1000
Բիցի	500
Պրէօնին	500
Բօլէր	200
Հայասէր քրիստոնէայ մը	5000
Լալօթ	1000
Հանսօն	1000
Վինքիլման	500
Քլէնցո	500
Փիլիսա	500
Քօթ Զիլէֆլի	1000
Լ. Ս.	100
Լիթքէնսօն	1000
Լի Սօն	1000
Լաֆօնթէն	2000
Ղօն Քօհէն	100
Ֆիլիքէ Եսուած ալիսհուլթեան ընկերու	
Թիւնը	2500
Սեբանցա	2500
Քօթ Սկարամանկա	500
Քալէրի	400
Չէրլէնթի	250
Հաճի Բանյօթ Քուլսցի	500
Վուլթալ	1000
Բալի Պրաճիօթի	400
Ֆրաթէլի Սէրէլէնթի	200
Վուլէլի Պիլ և ընկերք	1000
Լատուրից ընդհանուր հիւսիստոս տը	
Շապէր	1000
Սիստը Լաճէր	2000
Կորին ձեռամբ 5 բարեպաշտ անձինք	1437, 50
Վարժալիթի Ֆալանկա	200
Ղիօլանի Չիլիճի	400
Պօղոս Թօփուլ օղլու	500
Լ. յոնու մուսուհէճի Պետրոս	200
Տօրչարմէտ	300
Խօլանաբի Լաղճի օղլու	250
Քուլիլէրի	250
Քօթի Լալէրթի	100
Հաճի Քօսթի	300
Լաղար Բէրվան օղլու	400
Խրիստաբի	400
Կապրիէ Լալիք	500
Կոստանդնուպօլսոյ ամերիկացիք	2000
Լալիքացի նաւապետ մը	358
Սիշէ Բօքինո	300
Լալիք օղլու	250
Սիլ	100
Նիքօլաբի Ղիսթիլիանի	200

վարի գումարը	82,345:50
Բարձրապատիւ Կոստանդնուս Սեծ զբիւն	
տուած 20000էն հայոց բաժինը	4000
Սուպահիէճի Յօհաննէս Փափաղեան	1000
Կարապետ Հայրապետեան Յի. Քեօթաճիա	1000
Ստեփան Տաքէսեան	1000
Յակոբ Շիքեարեան	1000
Քաղաքի Օվէլէի վաճառականայ մէջ	
ժողովուած ողորմութեան հայոց բաժինը	
Հարիւրին 40	7560
Կոստանդնուսի հաճի Սուրատեան	1000
Նիքօլաբի հաճի Լէքսանտրիու	400
Պօլսաբի	1000
Լաքօպ Պալատուր	200
Լիթիլի	300
Սրօնթի	300

Յօժարամիտ սրտիւ կրօնաւորներէ մէկ Նիքիւ տոսի բարձրապատիւ Սէհէմէտ Լիլի փաշան 1 զմիւրու սոսկալի հրկիզութիւնը լսելով, բարեհաճեալ է մարդասիրաբար 250 հազար զուռուշ խըր կելու մեր քաղաքապետ փեմափայլ Վէշիտ Էֆէն տիլին Լալիքեան ազնուազարմ Լատուածատուր ալ զային ձեռքը, հրաման տալով որ յիշեալ գու մարը կրակէ ելող առ հասարակ ամէն կարօտ գերդաստանաց բաժնուի: Ուստի քաղաքիս հալոց հասարակութեան խոնարհ և մոեթիմ երախտապետութիւնը կրօնութեամբ հրապարակաւ յայտնել յիշեալ բարձրապատիւ առատագուծ փոխարքային:

—Սեր նախնեմաց Թուով ծանուցիմք թէ տալեկան ազգային հոգաբարձուները ամէն երեւելի քաղաք մէյժէկ ազգասէր կամ հայասէր անձի մը աղաչելու են որ յանձնառու ըլլայ մարդասէր յարգելեաց ողորմութիւնը ընդունելու 1 զմիւրու հրկիզեալ հայազգի սոսանկ գերդաստանաց համար, եւ միանգամայն լուր տուինք թէ Կոստանդնուպօլսոյ մէջ Սափալանեան մեծապատիւ Դաւիթ աղան ընտրուեցաւ գործակալ այս ազգասիրական բարեգործութեանը: Լ. Ք. մ. ըիշ քաղքները ընտրուած գործակալներուն ալ նուաներն ալ կրօնաւորներէ, որոնք հետեւեալներն են:

- Բեդրոպուրի՝ Վ սեմափայլ աղայ Յօհաննէս Լաղարեանց, ներգործական խորհրդական և սենեկապետ վեհափառ Կայսեր ամենայն Ուսումաց:
- Թրեմտ՝ մեծապատիւ Պետրոս Լալիքալի Կոստանդնուպօլսոյ:
- Վ իշնեմ՝ մեծաշուք Յակոբ աղայ Սարգսեան:
- Գահիլէ՝ ազնուազարմ Ստեփան աղայ Լալիքեան:
- Լոնարա՝ մէսր Պիլի և ընկերք:
- Փարիզ՝ մօսիւ Լիլէքսանդր Լալիքուստ:
- Սարսիլիա՝ մէսիւ Բասթիէ Ֆրէր:

—Իշմիրու հայազգի ժողովրդոց դժբաղդութիւնը քանի որ կերթայ ալ աւելի սաստիկ ցաւ կրկնուածաւ իրենց, մանաւանդ միշտ կարգի գերդաստանաց վիճակը ևս առաւել կարեկցութեան արժանի է. որոնք թէպէտև ողորմութեան կարօտ չեն, բայց և թէ օգնութիւն և ձեռնտուութիւն մը չըլլայ նէ շիտակը յուսահատութեան դուռ պիտի մօտենան. քանզի տուններն նորէն շինելու դրամ չունին ձեռքերնին, և հիմակուհի մայ օտար ազգաց թաղերը կրօնական խիստ թանկագին վարձք վճարելով փոքրիկ տան մը համար:

Օրինակի համար հրդեհէն առաջ մէկ տուն մը որուն տարեկան վարձքը 1000 զուռուշ էր, հիմակ 2500—3000 զուռուշ է. նմանապէս գիւղերը կրկնապատիկ և եռապատիկ վարձք կը պահանջեն: Ինչպէս և մեր քաղաքիս մէջ:

ազգային հոգաբարձուները անանկ գերդաստանաց ամէն կերպ կարօտութիւնը կը հոգան մարդասէր անձանց ողորմութեամբ. սակայն ինչպէս որ վերը ըսինք միշտ կարգի ընտանեաց նեղութիւնը ալ աւելի սաստիկ է, և ճար մը գտնելու աշխատելու է:

Սեր կարծեացը համեմատ այս ձախորդ դիպուածոյ ձեռնտուութեան միակ միջոցը այս կրնայ ըլլալ. այսինքն տարին հարուրին 5 կամ 6 զուռուշ տոկոսով, ինչպէս որ սովորութիւն է Լալիքայի դրամ տրուի իւրաքանչիւր գերդաստանի, որ իր տունը չինէ, և մինչև 5 կամ 6 տարի քիչ քիչ հատուցանէ նոյն դրամը՝ իր բարեբար փոխտուին տոկոս տոկոսին հետ միատեղ. և փոխ տոկոսը իր ապահովութեամբ համար՝ պարտապանին տունը օրինաւոր կերպիւ իր անունը վրայ դարձնէ, որպէսզի եթէ պարտաւորութեան չկրնայ հատուցանել փոխ առած դրամը փոխատուն իրաւունք ունենայ վաճառելու անոր տունը որուն միայն տեղը կրնայ արժէք միշտ՝ փոխ տրուած դրամին չափ. մանաւանդ որ հիմայ տուններուն մեծագոյն մասը քարաշէն պիտի ըլլան, և ձանապարհները լայն ըլլալով փայտաշէն տուններն ալ բաւականապէս ապահով կրնան համարուիլ կրակէն:

Սակայն այսպիսի մարդասիրական օգնութիւն ունիլ կրնայ յուսոցով, բայց միայն Լալիքալի գտնուող խիստ հարուստ մեր ազգակիցներէն, կամ օտարազգի հայասէր երեւելի մարդոցմէ, կամ թէ այս բանին համար յատկապէս ընկերութիւն մը դրամանոցի (պանքա) կրնայ հաստատուիլ. քանի մը երեւելի հարուստներուն մէջ որոնք առաջին անգամ կրնան մեծ բարեբարութիւն և մարդասիրական շնորհակցելի երախտք մը ըրած կը ըլլան Իշմիրու հայազգի ժողովրդոց և այնպիսի բարեբարաց անունը և յիշատակը անջնջելի պիտի մնան յաւիտեան պատմութեան և օրագրաց մէջ:

Նիքիւ տուած 3 ին ահագին հրդեհ մը պատճառով Դաւիթ քաղաքը մեծամեծ միասնեւ պատճառներ է: Եւ հաստատուն թէ շուկային մեծագոյն մասը և բազմութիւն տուններ հրդեհակեղեր են: Կանապալէս մօտ օրերս Ետրէմիտ ալ հրկիզութիւն մը եղեր է որ 30 հազարի չափ ձիթեղի, 200 տուն եւ գրեթէ 2000 օջայ ձէթ այրեր է:

Լալիքեան գաղղիայի նաւատորմի ղեկավար մարտիկ ծովապետ մօսիւ Վիլլիքէնին հրաժարուածութեամբ երէկ հասաւ մեր նաւահանգիստը Ուրլայէն գալով:

Իշմիրու բնակչաց աշխարհահամար ընող աղքատական պաշտօնատար Լիլիքալի Էֆէնի ամուսնու 10 ին գաղղիական շոգենաւով Կոստանդնուպօլսոյ գնաց, ուսկից ամիսէ մը ետքը պիտի գառնայ իրեն յանձնուած պաշտօնը լիմընցընելու համար:

Տէնիլի նոր քաղաքապետ Լիլիքալի Էֆէնի Կիլիկիայի օրը աւատարկական շոգենաւով Կոստանդնուպօլսոյ հասաւ Իշմիր, ուսկից անմիջապէս իր պաշտօնը վարելու պիտի երթայ:

Վանիայի միւշիւր Էֆէնի ամուսնու համարի փաշան, որ Իշմիրու նախորդ քաղաքապետն էր, մարդասիրական ոգիէ շարժեալ 15 հազար զուռուշ խրկել է քաղաքիս աղքատ հրկիզեցող որոնցմէ 5 հազարը տուած, 5 հազարը հայոց եւ մնացեալ 5 հազարը յունաց համար:

Երջուլուսոյ Երարատեան տապարանին հրկիզութեան պատճառաւ պարտաւորելով ամէն բան նորէն կարգադրել, ժամանակ չունեցանք երէկ հրատարակելու մեր օրագիրը որ շոգենաւով յուրիւրիւ կը գաղղիայի Կոստանդնուպօլսոյ ուստի կը յուսամք որ մեր յարգի ստորագրողները ներողամիտ պիտի ըլլան մեզ ազգասիրաբար:

ՅԵՒԵԼՈՒԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՀԵՐԻՐ ԵՐԵՍՈՒՆԵՆԻՑՈՒՆԵՐՈՐԴ ԹՈՒՈՅՆ

ԱՐՁԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՈՂԻՆԻԳ

Ի քաղաքաւեր հրդեհն Օմիւռնիոյ որ 'ի Ձլունիսի:

Ո՛հ, զեհարդ զատու մենացեալ նստաւ քաղաքն բազմազգի
Եւ յեալ տրտմութեամբ 'ի քող սեւութեւ ծոցէ իբր պլրի,
Չեանամած 'ի ծնօտ զիւր փառացն ողջայ դառնաղի կորուստ
Ի լալին արեան 'ի կակիժ մահու հեկեկայ բացուստ:
Եւ այն ինչ զիւր Բաղդին զմեղ անին յաւուս յերջանիկս,
Օկայ յանկարծ էաւ, դիմաճար եկաց վերայ հրայինս:
Ո՛հ զիւր լեւ լրումն առեալ էր մեղաց մեր ծանու,
Խորտեւ ուներ ակն ամենասեւ արդար իւր զինու:
Սահան բաց հրային բղինաց բոցեղն զեւ հրաշիկ այրիչ,
Օարդար իւր ցատումն կայծակամբ եցոյց բնական խամրիչ:
Դնայր ճարձատմամբ ճարակէր ծիւղն ո՛չ յաջ ո՛չ յահեակ,
Հայեցեալ, լափէր զաշխարհ մի համայն առներ աւերակ:
Լեւափս դրդիչ աշակից նմա յարեաւ սասանէր,
Օորէն փաղարեան ցոյն սոսկալի գոչէր բառաջէր:
'Ի կոյս քառակոյս խաղայր ծաւալէր բաժանէր զառաջս,
Որպէս քաջ բանակ կալեալ զմշնամիս 'ի մահու հարուածս:
Կամ իբրեւ դաղան սովալուկ զիմեալ 'ի զի ճարպալի,
Սաներէր, գիշատէր, փեռեկալէր անգութն, ժանեօք ժանտալի:
Սաստիկ սասանմամբ սարսէր զփրտ մարդկան զիւր առնել ժամուն,
Օքմալ յանհարկն ըմբռնեալ բնաւիցս յահեակ ժանույն:
Պատկեր երեւալ գոգցես դատողին վերջին գալտեան,
Ո՛հ զքեզ լծող դառնալ 'ի աննեաց, յանդից յաւար ինչիւր տան:
Եւ կամ զցանկալիս թափել 'ի մաղլաց յահուր գալտեան,
'Ի նպաստ գո՛նէ շար հեռեանաց 'ի կենաց պարէն:
Որպէս խիտ ալիք ծովու ծփելոյ գայր դարեւ դարեւ,
Սնչիւն խոշին սիրտ պակեցանէր ահալի ահիւ:
Բաղմածախ շինուածս տանց աշտարակաց ծախեաց լափիղեաց,
Ս' իմացն ընդ երկաթի անմահ աղեղնեալ մալեալ կործանեաց:
Պանդոկք քարոկիւրք, բրդոկք վիմարդեայ 'ի դարուց բազմաց,
Կերոյց զորութեան որպէս մամ 'ի հրոյ վատեալ աղարտեաց:
Ս' աշտարակաց շատ մ'ըմբռնոցս յղիացեալ ընչիւր,
'Ի միւս վայրկեան 'ի յաճին ելոյժ անցոյց իւր զէսք:
Ս' այնտուն ահեղ ճիւղ կառաջ բազմաց անորոշ հնէր,
Երանց և կանանց մանկանց ստեղծեայ ձայն բռնի վիժէր:
Ո՛հ զորէր պատեէր ո՛չ զորէր ճակատ տոյն երկրակործան,
Հրաշունչ մարտիս ոչ որ քաջացաւ տալ զանձն տկոյեան:
Բիւրիցն 'ի փախուստ 'ի վեր քան զկարն բարձալ զխորտախ,
Որեկափ բրտամբ պակասեալ յուժոյ զեհանին ահալիս:
Եւ բիւրիցն անդրէն հրաշունչ վիշտային 'ի բերան հային,
'Ի յաշխարհակու ժանեաց գաղանին թափել զխորտախ:
Եւ այն արշաւումն, բռնեց ընդ կառախ ընդ ծոնգս բաղնամբ,
Տեսեալ զթմեանս 'ի ժանիս հրոյն՝ դառնան փախստեամբ:
Որբալով ախոս, այս ինչ և այն ինչ մնացին 'ի նմայն,
Ենդէն յիւր և ցան և մանկուքն յուշ գան, շրտուն գողգոջան:
Օ' իարդ յիշեցեց զնորակերտ տան տեարց զցաւն մահալիս,
Որք հարուստ աւուրք գողով վատեցին զբրտանցն զլիթ:
Օրոց կամ երկալ և կամ դեռ չեկեալ ճարտարապետից,
Եւ բաղնիցն մնաց ահալիս ընդ միջով և աջն ընդ ծոնգից:
Բացեալ գոթոց զիւրք էր հնար միձնեալ յիւրեւ,
Չար քան զերկնատեղ շանթի թափանցէր հրաշայտ բեռն:
Կոճեղք կիսայրեացք բաբաւս գողցես տանեացն հարկանէր,
Ս' արդեալ զկլմնորս մածնալ ընդ առաստաղս անշիջ բորբոքէր:
Կորդէին 'ի բռնաց կայծակունք հրաշայտք զծարս այրոյն,
Եւ ինչ և կական զաղիս գալարէր մնացեալ որոյն:
Օ' առանձն ծեր պակասեալ յուժոյ հաղիւ շնչապաւ,
Յորմ զորմայն հարմամբ առաւելուր եղեալ քառասուն զեւայր:
Եւ իմաւ բարձեալ հիւանդս մաղապուրժ 'ի տանց հանէին,
'Ի ժանեաց կորդեալ լափէլ հրաշունչ հապճեպ տանէին:
Եւ փայտ յետ ժամուոյ սարսուռն ահալիս քաղաքաւերին,
Յաւեալ զցաւ 'ի զաւս նոցին տարաւ դառնագին:
Սիրտ անագորուն բռնակրաց պահուն քաղաքեալ իսպառ,
'Ի վեր քան զարժէք բեռանն պահանջել զվարձս անպատկառ:
Ս' այ 'ի գլուխ այրոյն եղիւ պահուն, ձեռնամած մնաց,
Հատկեալ 'ի շունչ 'ի սէր 'ի քրտոսի զաղաղակ երարց:
Եւ որք գոթ զուցին զարկիւր բարձին թարց սակալելոյ,
Ստան 'ի խոսն տէր եղն բեռան, տանին դեռ այր:
Բաշխէր երկրախանձ հուրն կատաղի զիւր գաղանութիւն,
Եւ զբազմաց սրտին կիզել տոչորել, ուրէր զմութիւն:
Քան զհուրն նախնութեաց ծափի կերպարանք ասպնկ սիւռեալ,
Կրկին էր հրդեհն, գողութեամբ վատնիւր կարտալք պրծեալ:
Եւ էր տեսանել ըզբաղձանս անկարգ որ սիրէր բնութեան,
Վոգցես վայրենիք նոր իջեալ 'ի շէնս սիրտք ապերասան:
Ս' ինչ յայս ծով վշտաց ծփայր սիրտ աղբիս լեւալ 'ի յոգոց,
Ս' որ վշտ անհարկն տեսաւ զինի գերալանց ցաւոց:
Օ' ի նետ բարկութեան ոչ ինայեաց նաւ յիւր տունն սրբութեան,
Եւ տոչ իմ զորէ գալ 'ի վեպգրիւն զաղբիս ցաւն, կական:

Որ նախանձելն էր ազգաց սյո՛, Հարսն նազելն,
Տաճարն սքանչելոյն Վարկո՛ւ Վ կային նստաւ 'ի միւրի:
Սուր առին ուղիք սրբութեան Վորին հատան երթեկէք,
Ս' իմա՛յր որդիք սիրով սիրեցեալք փղձկան յերեւելք:
Ո՛հ քահանայից զարդ արդարութեան յանգնին խորհուրդ,
Ո՛հ որ որոց ցնծումն հրաշարութեան հանդէս հոգեցն 'ի սնունդ:
Ո՛հ իւր վայելուչ տեսիլ պատկերի արդ ոչ երեւի,
Ո՛հ բուրմունք ինկոց զսուրբ սեղանովն արդ ոչ ևս բարդի:
Ս' երկացեալ զպաշտօն սրբութեան նորին դասք քահանայից,
Հաշն հառաջն ընդ անշքութիւն տեղեաց սրբազնից:
Փողք դադարեցան նշանաւոր աւուրց անդ 'ի զլուստ ամսոց,
Տօնից ցնծութիւնք, հրաշից տաղաւարք փոխեցան ցաւոց:
Վայելիլիք հաւուց երդք գեղեղուն լեցին թռչոց,
Եւ կան 'ի կործան հոյակապ պալատք բոյն եղն բոց:
Պարտեղք ծաղկախիտք, բարձրացն կամարք, փլան աւազանք,
Կոշտիւ և խեցեալ բուրք բարձրացաւ կորեան պողոտայք:
Չայն ողբոց 'ի ծիրս, բողբ 'ի յերկինս Երամեանցս և հաս,
Օարթիցէ՛ ողբերդն, նոր երգեցէ՛ ողբս հինն Ներմիաս:
Եւ ինչ խոստանայր շնորհածին մեր մայր գալոցն Վ' եսրոպեան,
Օգլիւթ պարմանեաց բոլրել իւրոցն ըզպսակ մրցման,
Վստի անորդի, հիւրանոց ցաւոց լինի վշտալեաց,
Ճողովք զիւրեւ փառելիս սրտին 'ի վշտալեաց:
Քաղաքն ու մանկունք աշխոյժ 'ի յուսումն աղեկէլ մաշին,
Եւ տոչ ցիր և ցան շրջին յերեւելն յիմաստեցն յանին:
Երկին և երկրի անսանձ խիղախիւ ծախիւ բռնաւորն,
Եւ Երազուրդն ոչ ինայեաց բաժակն մահու թունաւորն:
Որ տանէր 'ի թեւ սէր մեր ծաւալէր 'ի սիրտ սիրելեացս,
Բերէր և զնոցայն զվեպ ողբունի, պարձանքն հայրենեացս:
Վ եկալարքն մեր քաջ օգաբարձուք իբր հանդէպ նաւուն,
Վստեալ արտասուեաց զետս իջուցանեն ընդ անբաւ վատնումն,
Թողեալ զբաղմածախ վնասս իւրեանց 'ի յոյս բորբոքին,
Հապրուստ անսրունք վնասեցին փութան անտրտունք տքնին:
Եւր առնեղ գոչէ կործանեալն տուն փառալի Երամեան,
Եւ ձեղ բարեկամք թորթորէր զարտուն 'ի ձայն հեծութեան:
Եւ ձեղ բողբէր առնեղ առաքէր զգութն իւր անկման,
Օ' ձեռն հրաւիրէ ո'ղիք ազգասէրք ձեռն սյցելութեան:
'Ո՛հ իմ բարեկամք, աղեկէլ տես, ո՛հ իմ հարազատք,
Որ ինչ յուսումն պանծային 'ի սիրտ հոյրենեացս 'ի փառք:
Թող զարձցին տեսցին եմէ լեւ իջն բոս ցաւոցս ցաւ,
Թող քաջ զննեցին, ո՛հ աղէտ քան զայս որ բոս չափն անցաւ:
Վարձարձք առ իս եղբորդիք իմ տեսէր զիմ անկումն,
Տեսէր թէ զիւրք թալկացեալ զեհանիւ ընդ հոգ ընդ աճին:
Օ' ի խելիս արփին հայեցաւ յիմ գեղն Բերեթփունան,
Խամրեաց աղարտեաց, զե շանթ քայքայիլ թափեաց յիմ իրան:
Յոյս տուր 'ի հեռուստ, ուս իբր 'ի մօտոյ բարձէք քաջութեամբ,
Օ' անկեալ 'ի յարկած, զգորեալ 'ի ցաւ հանէր զորութեամբ:
Օ' անեցէր ո՛ տեարք, ձեռն տուր եղբարք, լալի եմ լալի,
Կենդանւոյն իջայ, ո՛հ, 'ի գերեզման յաւետ վշտալի:
Թե ալ բարձրութեան, յայս յարկ փորձութեան զիս առ խրատեաց,
Վաւուն երաց և շեղ, քաջ հանգիստեալ, 'ի գործս վեհանանց:
Սուր կենդանութեան, ժամ ձեռնտուութեան դուր իմապաւնէր:
Օ' ի մի՛ վարկիւմ 'ի ըստրկութիւն ընդ ծառայութեամբ,
Օ' ի մի՛ գերեզման աղատութեան հուսն ընդ ներքն բռամբ:
Ս' դուք քաջալուրժէք մի՛ խոյս տաք յինէն իբրեւ յօտարէ,
Ս' բարձի թողի 'ի ձեր խնամոց առնել 'ի սրտէ:
Օ' ի որդիք մի եմք 'ի միոյ մօրէ ծնեալ 'ի սուրբ սէր,
Օ' զբազմին իբրեւ զանձն սիրել 'ի սրտէ պատուիրէ մեր Տէր:
Որ յերեկն էի 'ի գգուանս աղիւ 'ի գիրկս փափկութեան,
Եսոր 'ի միւրի ընդ սեւա վրանոք մնիմ 'ի մ'ման:
Որ յանդին զինէն կարգային լեզուք աղանց և բարբառք,
Եսոր խոնարհեալ առաւելուր լինիմ ո՛հ, անցաւորաց,
Բնակ համբարուաց, աւերակ բուրց, որջ աւաղակաց,
Օտիւ զիշխեր կամ զեհանալալի լիւր յաղեցեաց,
Սարսուռ երկիւղին զսղի ձեռնան ցաւ բարդն սրտիս:
Եւ իջեալ ճրագիս իւր կաթնեղբայր սյրիացելոյս,
Որ զօղիմ մերկուց, հիւժիմ յուսահատ որմոցն 'ի խոռոջ:
Փսիւթ սիրեցէք, խորոյկ ինձ լուցէք, ձորձ արկէք զինեւ,
Օր ինչ և առնէք 'ի կրկին կենցաղս ո՛չ լինին դերեւ:
Ս' ինչ և ծագեցի գարունն զթութեան սիրտանք խրատուին,
Ս' ինչ և ծագեցի վարդն ողորմութեան սէրն երկնաւորին:
Վաւատու նամակս, որք առնեղ բերին զղբալոյս արկած,
Ս' թուրք և թամաղ բանից պաճուճանք կարծեսցի լեզուաց:
Եւ Երբոց, սյրեացս, ծերոց, հիւանդացս յետին կարօտից,
Սրտիցն են տախտակք արտասուք գծեալ, մնան նպաստից:

Յօհաննէս Եւսէնիան վանեցի մար: